

City Deal Energieke Wijken, duurzaam en sociaal de vier werklijnen en hun vraagstukken

1. Kansen voor kwetsbare huishoudens

Een succesvolle energietransitie in kwetsbare gebieden vereist betrokkenheid onder de bewoners. Eén van de randvoorwaarden om draagvlak te kunnen creëren is mentale ruimte. Met de aanpak van de sociaal-maatschappelijke vraagstukken kan die ruimte gecreëerd worden.

De energietransitie kan een ingang zijn om met bewoners in gesprek te komen en naast een fysieke renovatie ook een sociale renovatie in gang te zetten. In kwetsbare gebieden is vaak sprake van sociale en financiële problematiek, onveiligheid, eenzaamheid, risico op jongeren die afglijden in de criminaliteit en bewoners met een achterstandspositie. Om tal van redenen, angst, schaamte of afkeer van of gebrek aan vertrouwen in instanties wordt door bewoners geen hulp gevraagd of raken zij verstrikt in bureaucratische logica. Vaak is het ook moeilijk om met deze inwoners in contact te komen.

Met de energietransitie komen we achter de voordeur bij bewoners waar dat niet vanzelfsprekend is, omdat zij zelf geen hulpvraag hebben gedaan bij de gemeente, de woningbouwcorporatie, de particuliere verhuurder of een maatschappelijke instelling. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de expertise van de verschillende partijen die al werken in de wijk en daardoor kennis van de wijk hebben en de bewoners kennen. Belangrijk hierbij zijn continuïteit, herkenbaarheid en zichtbaarheid. Er zijn veel partijen aan de slag in kwetsbare gebieden. Dat is nu ingewikkeld voor bewoners – en professionals. Hoe kun je een integrale aanpak bewerkstelligen waarin de bewoners centraal staan? Kijk specifiek naar de samenhang in de financiële stromen waar de bewoner mee te maken heeft, gericht op maatschappelijke meerwaarde. Gemeenten en corporaties kunnen door goede samenwerking hier veel in betekenen. Dit heeft ook een uitstraling naar andere maatschappelijke partners. Door een maximale koppeling van de energietransitie aan de sociaal/maatschappelijke versterking van de wijk wordt de aanpak zichtbaar en herkenbaar voor bewoners.

Vanuit de energietransitie sluiten we aan bij de binnen het sociaal domein ontwikkelde doorbraakmethode waarbij de aanpak van huishoudens met een (meervoudige) zorgvraag op individuele basis centraal staat.

Uit de gesprekken in deze werklijn zijn de volgende vraagstukken naar voren gekomen:

- 1.1. We koppelen de energietransitie aan de sociale opgaven achter de voordeur, zoals armoede, schulden, werk(eloosheid) en gezondheid. Hoe maken we de aanpak operationeel, intern (binnen de gemeentelijke organisatie door het verbinden van het fysieke aan het sociale domein) en met de partners (woningcorporaties, sociale wijkteams etc.)? Hoe komen we tot de noodzakelijke

afstemming; wie doet wat naar de bewoners, huishoudens?

- 1.2. Al jaren wordt gewerkt aan een integrale wijkaanpak. Hoe kunnen we daar met de energietransitie een extra positieve impuls aan geven en daarmee de slagkracht van de wijkaanpak vergroten?
- 1.3. Bij de gesprekken over de energietransitie komt achterliggende problematiek naar boven. Hoe adresseer je die vraagstukken en zorg je dat die op een adequate wijze worden opgepakt (dubbel duurzaam-aanpak)?
- 1.4. In kwetsbare wijken is het verschil in sociaal-economisch perspectief met de rest van de stad groot. Hoe kun je de energietransitie als een positieve transitie (kans) inzetten om de kloof tussen 'arm' en 'rijk' te verkleinen en niet te laten verworden tot een extra opgave voor huishoudens die al genoeg te verwerken hebben?
- 1.5. Achter de voordeur kom je ook in contact met woonfraude / ondermijning etc. Hoe gaan we om met die veiligheidsthema's. Wat betekent dat voor de samenstelling van je team? Moet de BOA in het team?
- 1.6. Bewoners in kwetsbare wijken zitten niet te wachten op de energietransitie en hebben doorgaans weinig vertrouwen in de overheid. Hoe kom je dan over energietransitie in gesprek met bewoners in de wijk? De inzet van 'best persons' of 'credible messengers' kan bijdragen aan het stimuleren van bewoners om met verduurzaming aan de slag te gaan.
- 1.7. Biedt de huidige regelgeving voldoende ruimte om iets te kunnen betekenen voor de huishoudens, die we 'mee willen laten liften' met de kansen die de verduurzaming van de wijk biedt? Individuele indicering zorgt voor hoge kosten. Wellicht kunnen we werken met "Populatie gebonden budgetten", gekoppeld aan de wijken waar we de verduurzaming van de woningen oppakken. Welke regels zijn knellend (lokaal, rijks)? En welke mogelijkheden zijn er om kwetsbare huishoudens te bevoordelen in de energietransitie om zo hun positie te verbeteren? Hoe kan hierbij zo goed mogelijk worden aangesloten bij de Doorbraakmethode van het IPW die nu op verschillende plaatsen wordt toegepast.
- 1.8. In het fysieke en sociale domein verschillen de tempo's. Hoe kun je ervoor zorgen dat deze beter op elkaar worden afgestemd en productief worden gemaakt? Levert deze afstemming financieel voordeel op? Op welke wijze kunnen we dat inzetten voor de ontwikkeling van de wijk, (verbinden geldstromen / aanbestedingsprocedures / wet en regelgeving / agenda's van team sociaal en team energie).
- 1.9. In de wijken wordt veel overheidsgeld (van verschillende overheden) ingezet. Kan door koppeling van die geldstromen efficiënter met dat geld worden omgegaan, zodat het nog beter ten goede van de inwoners komt?
- 1.10. Om bewoners vertrouwen te geven en de rust om te wennen aan de energietransitie zou je moeten werken met een aanpak waarbij woningverbetering en verduurzaming stap-voor-stap met een geen-spijt aanpak worden uitgevoerd. => welke zijn dat?
- 1.11. Hoe gaan we de lessen die uit de koppeling van de energietransitie met de sociaal-maatschappelijke opgaven komen delen in onze eigen organisatie en met onze partners? Kortom, hoe worden we een lerende organisatie en een lerend

netwerk (van alle partners die bij de opgaven zijn betrokken)?

- 1.12. Hoe zorgen we ervoor dat we het energietransitiedoel voor ogen houden? Integraal is goed, maar maakt het wel complexer.
- 1.13. Op welke wijze kan het delen van persoonsgegevens conform AVG worden vormgegeven binnen de gemeentelijke projecten? Wat is hiervoor nodig?
- 1.14. Door de stijgende energieprijzen stijgt de kans op energiearmoede voor veel mensen. Wat betekent dit actuele en urgente vraagstuk voor onze City Deal en op welke manier moeten we dit bij onze City Deal betrekken?

2. Naar werk en opleiding

De energietransitie brengt (nieuwe vormen van) werkgelegenheid met zich mee, en vraagt om vakmensen, denk hierbij aan technische beroepen, maar ook om energiecoaches of werk in de circulaire verwerking van afval uit de energietransitie. Dit is een kans om bewoners uit kwetsbare gebieden, zoals jongeren maar ook zij-instromers te stimuleren om mee te doen en vooruit te komen.

Samen met de partners in de energietransitie, de onderwijsinstellingen in de stad en partners in de regionale werkbedrijven willen we kijken hoe we arbeidspotentieel (jongeren, maar ook werkenden en werkzoekenden) in wijken en buurten kunnen motiveren en stimuleren om te kiezen voor een opleiding met toekomstperspectief en om de werkgelegenheid die ontstaat in te vullen. De gevolgen van de coronacrisis maakt de noodzaak hiervoor alleen maar groter. Belangrijk aandachtspunt hierbij is de match tussen vraag en aanbod.

Dit vraagt om een specifieke benadering van deze groepen. Hoe kun je jongeren, werkenden en werkzoekenden verleiden tot een opleiding (of bij- en/of omscholing) of een baan in de energietransitie?

Nu gaat dat vaak nog om een beperkte groep, veelal op vrijwillige basis maar de energietransitie-opgaven vragen meer en meer om betaalde krachten. Vraag is op welke manier de persoonlijke ontwikkelkansen van meer kwetsbare bewoners vergroot kunnen worden.

Een speciale groep betreft jongeren. Opleiding en toeleiding naar werk zijn aantoonbaar effectief in het tegengaan van afglijden naar het criminele circuit. Hierbij kan worden samengewerkt met city-stewards, bureau HALT en wijkcoaches. In samenwerking met het sociaal domein en werk & inkomen (o.a. participatiecoaches) kan op maat gekeken worden naar de kansen en mogelijkheden van bewoners en kunnen afspraken gemaakt worden om perverse financiële prikkels tegen te gaan. Experimenteerruimte kan hiertoe een stimulans geven.

Ook willen we in deze werklijn in kaart brengen welke belemmerende regelgeving in het sociaal domein een rol speelt bij het toegeleiden van mensen uit de wijk naar werk in de wijk in de energietransitie. (denk hierbij aan (parttime) werken met een uitkering, aanbestedingen etc., regels om een eigen onderneming op te zetten).

Uit de gesprekken in deze werklijn zijn de volgende vraagstukken naar voren gekomen:

- 2.1 Hoe kun je gebruik maken van de gesprekken achter de voordeur om mensen uit de wijk te interesseren voor werk in de energietransitie. Hoe organiseer je dat?
- 2.2 Hoe kun je het werk wat je in de wijk creëert voor de energietransitie ook ten goede laten komen in de wijk? En wat hebben we nodig om dit te gaan organiseren? Dit helpt het draagvlak voor de energietransitie in de wijk te vergroten.
- 2.3 Hoe krijg je beeld van het werkpotentieel in de wijk en hoe kun je dat koppelen aan het werk wat nodig is om de energietransitie van de grond te krijgen? Belangrijk hierbij het beeld van de volledige breedte van het werk om zo de match te kunnen maken van capaciteiten van bewoners aan het juiste werk (denk aan energiecoaches, klussers maar ook werk in de verduurzaming van woningen en zonnepaneelleggers).
- 2.4 Hoe kan het formele en informele werk in de wijk verbonden worden met de veelzijdige talenten van werkzoekenden in de wijk. Belangrijk daarbij zijn goede voorlichting over het soort werk en de mogelijkheid en voor werkzoekenden de barrières om daadwerkelijk aan de slag te gaan weg te

nemen.

- 2.5 Hoe creëren we voldoende werk(voorraad), dus aanbod, zodat we de bewoners van de kansarme wijken ook daadwerkelijk langjarig werk kunnen bieden? Welke organisaties en partijen hebben we daar voor nodig?
- 2.6 Hoe kun je meer leerlingen van het MBO interesseren voor renovatie- en installatietechniek? Kan dit ondergebracht worden in het curriculum van het MBO om deze lijnen aantrekkelijker maken? Zijn er meer kennismakingen nodig met dit soort werk? Dit moet decentraal geregeld worden, wellicht is hier een gezamenlijke aanpak voor te ontwikkelen. Kunnen externen worden ingezet voor gastlessen?
- 2.7 (Om)scholing kost tijd en geld. Soms moeten mensen kosten maken om tijd te besteden aan opleiding (denk aan opvang van kinderen), of willen mensen wel overstappen naar de duurzaamheidssector, maar betekent dit een tijdelijk inkomstenverlies (omdat zij als starter in een nieuwe sector minder verdienen of minder werken om een opleiding te volgen). Hoe kunnen financiële barrières voor individuen verkleind of weggenomen kunnen worden om te kiezen voor een baan in de energietransitie? Zitten hier ook wetmatige knelpunten?
- 2.8 Welke mogelijkheden zijn er om werkzoekenden/zij-instromers op te leiden voor beroepen waarvan evident is dat de vraag hiernaar de komende jaren stijgt. Indien bedrijven op dit moment geen baangarantie bieden (om uiteenlopende redenen) en niet intern opleiden, kan de gemeente uitkeringsgerechtigden dan laten (om)scholen naar kansrijke beroepen? Hiermee ontstaat geen baangarantie, maar werkgarantie. Onder welke voorwaarden kan dit en wat zou mogelijk een passend traject zijn: welke beroepen betreft het? welke bewoners komen hiervoor in aanmerking? Hoe toetsen we motivatie en potentie? Op welke manier is dit te bekostigen?
- 2.9 Bij het zoeken naar werk/omscholing/bijtscholing is het risico op uitval groot. Hoe kun je werkzoekenden begeleiden in dat proces om te zorgen dat die uitval wordt verminderd. Is de aanpak van Amsterdam, inzet van verbindingscoaches in kwetsbare wijken, ook toepasbaar in andere steden?
- 2.10 Veel mensen hebben een beperkte draagkracht (inkomen / opleiding / gezondheid). Hoe zorgen we ervoor dat zij mee kunnen doen, betalen én profiteren? In Rotterdam zijn voor de sectoren 'Bouw- en techniek' en 'Energie' Leer-Werk-Akkoorden gesloten. De potentie voor werk en gevraagde kwalificaties worden in kaart gebracht. Zijn deze Leer-werk-Akkoorden ook toepasbaar in andere steden?
- 2.11 Voor mensen zonder werk (met name jongeren) is een klassieke opleiding naar werk niet de manier waarop zij mee willen doen. Welke alternatieve opleidingsvormen (deelcertificaten, leerwerkprogramma's etc), die passen bij de capaciteiten van de bewoners, kunnen verder ontwikkeld worden om jongeren succesvol een opleiding in de energietransitie te laten volgen? Wie zijn daarvoor aan zet?
- 2.12 Parttime werk wordt onvoldoende benut in Nederland, bijvoorbeeld energiecoaches en taaltrajecten. Parttime werken is te weinig lonend en te ingewikkeld. Kan je bijvoorbeeld vouchers of cadeaubonnen hier tegenover zetten? Het vereenvoudigen van parttime werken kan werken in de wijk ook meer betekenisvol maken.

2.13 Welke mogelijkheden biedt een SROI voor het maken van afspraken over het werk in de wijk? Hoe kun je bedrijven daarbij betrekken en hoe leg je de koppeling met het werkpotentieel in de wijk?

3. Stimulering particuliere eigenaren

In deze deal gaan we kijken hoe we instrumenten en aanpakken voor verschillende (verduurzamings-)opgaven en doelgroepen kunnen verbinden en in de praktijk toetsen in onze wijken. Van belang is een samenhangend stelsel van instrumenten en aanpakken, waarbij nadrukkelijk gekeken moet worden naar koppeling van de geldstromen in de wijk. We kijken hierbij zeker ook naar particuliere eigenaren (individueel en in VVE-verband, bewoners en verhuurders).

Veel particuliere eigenaar-bewoners (individueel en in VVE-verband) in kwetsbare gebieden hebben een laag inkomen en een slechte vermogenspositie, wat hun mogelijkheden om deel te nemen aan de energietransitie beperkt. Wij zien daarbij ook het gespikkelde bezit; voormalig bezit van de woningcorporaties als belangrijke groep. In de betrokken huishoudens is daarbij vaak sprake van (onzichtbare) multiproblematiek. De verwachting is dat de kans op energiearmoede bij deze groep de komende jaren zal toenemen als zij niet kunnen aansluiten bij de energietransitie. Wellicht is deze groep particuliere eigenaren wel de meest kwetsbare groep in de energietransitie.

In de City Deal willen wij innovatieve arrangementen ontwikkelen die gemeenten en woningcorporaties kunnen benutten bij het voor particuliere eigenaren aantrekkelijk maken om te investeren in onderhoud en verduurzaming van hun woning. Hierbij is ook het 'ontzorgen' van particuliere eigenaren belangrijk; veel particuliere eigenaren missen het organiserend vermogen om mee te gaan in de energietransitie. Ook willen we kijken op welke wijze we bewonersinitiatieven kunnen stimuleren en faciliteren om zelf aan de slag te gaan met energie.

De aanwezigheid van verschillende eigendomsvormen in één woonblok is vaak een belemmering voor de aanpak. In de City Deal worden mogelijkheden verkend om tot een gezamenlijke aanpak te komen. Hierbij zal ook worden aangesloten bij het Volkshuisvestingsfonds, dat als doel heeft bij te dragen aan het verbeteren van de woonkwaliteit en leefbaarheid in een duurzame en veilige woonomgeving.

Uit de gesprekken in deze werklijn zijn de volgende vraagstukken naar voren gekomen:

Vraagstukken

- 3.1. Er zijn veel verschillende groepen particuliere eigenaren binnen een VVE / bouwblok met allemaal hun eigen belangen en afwegingen. Denk aan particuliere verhuurders, woningcorporaties, eigenaar-bewoners die zich soms ook in een VVE-verband bevinden. Hoe krijgen we de verschillende groepen in beeld en hoe kunnen we een aanpak/aanbod voor de verschillende groepen ontwikkelen, wat is daarvoor nodig? Hoe organiseren we besluitvorming _> zie aanbeveling Stec-groep 6 en 7. Besluitvorming in VVE's loopt hier op vast!
- 3.2. Bij veel particuliere eigenaren bestaat wantrouwen ten opzichte van de overheid in het algemeen en ook voor wat betreft de energietransitie, met name waar het gaat om de toekomstige ontwikkelingen. Hoe kunnen we een aanpak ontwikkelen om particuliere eigenaren (individueel en collectief) in actie te krijgen, ontzorgen, kennis bieden, ondersteunen en zekerheid bieden voor de ingrepen in de energietransitie?
- 3.3. Veel particuliere eigenaren hebben nu niet de middelen om mee te doen met de energietransitie. Met de sterk stijgende gasprijzen gaat ze dat ook in de toekomst niet lukken, neemt de kans op energie-armoede toe en daarmee de kans op (toenemende) inkomensarmoede. De urgentie om hen mee te nemen in de energietransitie groeit. Hoe kunnen we die urgentie benutten om een

structurele impuls naar duurzame warmtebronnen te realiseren ?

- 3.4. De bestaande financiële arrangementen zijn niet toereikend om het voor particuliere eigenaren in kwetsbare wijken aantrekkelijk te maken om mee te doen. Lokale overheden hebben niet voldoende middelen om particuliere eigenaren te ondersteunen in de noodzakelijke investeringen voor de energietransitie. Een financieringsmogelijkheid voor de particuliere kwetsbare voorraad met een langjarige looptijd geeft particuliere eigenaren vertrouwen om met complexe opgaven in aan de slag te gaan en deze tot een goed einde te brengen. Zijn er aantrekkelijke financiële aanbiedingen voorhanden? Biedt bijvoorbeeld aanpassing SDE subsidie (vooraf en collectief (aangevraagd door de gemeente) toekennen) soelaas? En hoe kunnen we bestaande regelingen en fondsen als bijvoorbeeld het Volkshuisvestingsfonds daarvoor benutten?
- 3.5. Om de energietransitie op grotere schaal voor alle bewoners te laten plaatsvinden is een gezamenlijke aanpak noodzakelijk. Welk integraal product voor bewoners in kwetsbare wijken (ESCO achtig) kan ontwikkeld worden, met meerdere gemeenten waar dit vraagstuk speelt? Een ESCO kan garanties bieden voor ontzorging en financiering en garanties. Welke andere collectieve aanpakken zijn mogelijk?
- 3.6. De energietransitie kent nu een grote mate van vrijwilligheid. Enige vorm van dwang of verplichting zou mogelijk helpen. Welke wettelijke mogelijkheden zijn hiervoor nu beschikbaar (bijv. aanschrijving bij de combinatie met woningverbetering) en welke wettelijke mogelijkheden zouden nader onderzocht moeten worden (bijv. verbreding Rotterdamwet). Wat zijn de voor- maar ook nadelen van deze regelingen.
- 3.7. In de wijken zitten veel kleine (zwakke/armlastige/onwillige) VvE's en vaak meerdere VvE's binnen één bouwblok. Met name op de stemverhouding in de kleine VvE's loopt de energietransitie vast. Hoe kunnen we hierin een doorbraak bewerkstelligen? Welke experimentele aanpakken werken we binnen CD uit? Welke wettelijke grondslag is nodig om sneller tot meerderheidsbesluiten in een VvE te komen?
- 3.8. De energietransitie kent vele complexe opgaven zoals de gestage uitrol van warmtenetten, het noodzakelijk investeren in onderhoud en isoleren. Veel VvE hebben niet de capaciteit en de deskundigheid om tot een goede aanpak te komen. Hoe kan een effectieve aanpak op maat worden ontwikkeld, waarbij met ondersteuning van de VvE de energietransitie opgepakt kan worden. Deze aanpakken zouden het voor iedere VvE, ook VvE's in kwetsbare wijken en met kwetsbare bewoners mogelijk moeten maken een optimale verduurzamingsroute uit te stippelen
- 3.9. In de wijken zijn (onwillige) eigenaar/verhuurders (link met ondermijning/woonfraude/buitenlandse investeerders) die geen interesse hebben in verduurzaming van de woning. Hoe komen we in contact met deze groep en welke aanpakken kunnen we ontwikkelen. Is daar aanvullend wettelijk kader voor nodig?
- 3.10. Bij gespikkeld bezit is het voor de corporatie vaak lastig de businesscase rond te krijgen als de particuliere eigenaren niet mee doen. Hoe zorgen we ervoor dat alle woningen in een wijk of rijtje woningen tegelijk mee doen? Is hier dwang of regelgeving nodig of zijn er ook andere opties? Denk bijvoorbeeld aan inponden door de corporaties. Hiervoor zouden middelen uit bijv. de verhuurderheffing beschikbaar moeten komen.

4. Met de energietransitie naar een betere openbare ruimte

De energietransitie in de woongebieden gaat vaak gepaard met ingrepen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld bij de aanleg van een warmtenet, de verzwaring van het elektriciteitsnet en de verwijdering van oude gasleidingen.

Deze ingrepen kunnen benut worden om in te zetten op een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving; straten groener en klimaatadaptiever inrichten, meer ruimte voor bewegen en ontmoeting, verkeersveilige inrichting, versterken van de sociale veiligheid. Andersom kunnen ingrepen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud worden benut in de koppeling met fysieke ingrepen voor de energietransitie.

Dit vraagt niet alleen om een samenwerking en afstemming tussen verschillende onderdelen van de gemeente, maar ook met de energieleveranciers en andere partijen die gebruik maken van de schaarse ruimte boven- en ondergronds.

Van groot belang is dat bewoners betrokken worden bij plannen voor de inrichting van de openbare ruimte. Alleen dan krijg je plannen met draagvlak, wat weer kan helpen bij draagvlak voor de energietransitie.

De ingrepen die we plannen in de openbare ruimte plannen en vormgeven we zo dat ze bijdragen aan een groenere, schonere en veiliger leefomgeving voor en door de bewoners in kwetsbare gebieden.

Uit de gesprekken in deze werklijn zijn de volgende vraagstukken naar voren gekomen:

- 4.1. Hoe organiseren we de regie van bewoners op de fysieke aanpak van de woning en woonomgeving zodanig dat het bijdraagt aan een betere leefomgeving voor de bewoners én aan de hogere klimaatdoelstellingen/ ambities van de energietransitie. Wat zijn hierbij succesfactoren?
- 4.2. De energietransitie is een technisch complexe ingreep. Hoe betrek je bewoners bij de inrichting van de wijk om de straten zo in te richten dat er ruimte is voor meer groen, een grotere veiligheid en er meer beweging en ontmoeting mogelijk is.
- 4.3. Hoe kun je de technische infra vragen boven en onder de grond zo plannen en programmeren er een meerwaarde ontstaat in de uitvoering zowel boven als onder de grond
- 4.4. Hoe koppelen we de fysieke opgaven uit de energietransitie aan andere fysieke opgaven in de wijk (woningverbetering, klimaatadaptatie, inrichting openbare ruimte) zodat de overlast voor bewoners zo klein mogelijk is.
- 4.5. Bestedingen/investeringen in energienetwerken en in de openbare ruimte zijn vaak niet op hetzelfde moment beschikbaar (meerjarenonderhoudsplannen), terwijl keuzes wel op hetzelfde moment vallen. Hoe kunnen we deze geldstromen op elkaar aansluiten en een meerwaarde creëren?
- 4.6. Voor bovengrondse infrastructuur werkt Rotterdam aan een inpassingsladder. Er is een voorkeur om dit zoveel mogelijk in pandig te regelen. De wettelijke basis hiervoor ontbreekt.